

Upravištvu: Ljubljana, Pucinijska ulica 3.
Telefon št. 31-22, 31-23, 31-24
Inseratni oddelki: Ljubljana, Pucinijska ulica 3 — Telefon št. 31-23, 31-26
Podružnica Novo mesto: Ljubljanska cesta 42
Računi: za ljubljansko pokrajino pri pokrajinskem zavodu št. 17.749, za ostale kraje Italije Servizio Conti. Cont. Post. No 31-318
IZKLJUČNO ZASTOPSTVO za oglaševanje in K. Italije in inozemstva ima
Unione Pubblicità Italiana S. A. MILANO

UNITARIO

Ishaja vsak dan čez ponedeljko
Naročnina: mesečno Lir 18.—
za inozemstvo vključno s ponedeljskim jutrnim Lir 36.50.

Uredništvo:
Ljubljana, Pucinijska ulica št. 3. — Telefon št. 31-22, 31-23, 31-24.

Rokopisi se ne vračajo.

CONCESSIONARIA ESCLUSIVA per la pubblicità di provenienza italiana ad esteri:
Unione Pubblicità Italiana S. A. MILANO.

Finančni položaj Italije

Poročilo finančnega ministra Bartolinija na seji vlade

Rim, 7. avg. s. Finančni minister Eksc. Bartolinij je podal večer na seji vlade naslednje finančno poročilo:

Začasne ugotovitve na dan 30. junija ob zaključku finančnega leta 1942/43 glede državne proračuna nam kažejo tele zaključke: dohodkov 48,9 milijarde lir, izdatki 135,2 milijarde lir, primanjkljaj 86,3 milijarde lir. Stroški so razdeljeni tako: izredni vojni izdatki 81 milijard, pasivni presežek v normalnem poslovanju 5,3 milijarde lir. Upoštevati je treba, da je pri dokončnem zaključku računov zabeležiti znatno zboljšanje in moramo zaradi tega pričakovati, da bo naposled primanjkljaj normalne finančne uprave v letu 1942/43 nižji od 5 milijard.

V prejšnjih poslovnih letih so bili rezultati naslednji: primanjkljaj pri rednih stroških leta 1940/41 6254 milijonov in leta 1941/42 4028 milijonov; izredni vojni stroški leta 1940/41 57.735 milijonov, leta 1941/42 pa 71.318 milijonov. Skupni primanjkljaji so znašali leta 1940/41 62.989 milijonov, leta 1941/42 77.145 milijonov.

Kakor v vsaki vojujoči se državi so se tudi v Italiji vojni stroški večali od leta do leta. V rednem finančnem poslovanju se je presežek stroškov nad izdatki zmanjšal nasproti pretekli leta 1940/41, z nadaljnjim zboljšanjem v preteklem finančnem letu 1942/43 ko se lahko računa na poldrugo milijardo lir. Ogromno breme, ki ga predstavljajo vojni stroški in ki mu je treba biti kos z izrednimi sredstvi, se smatra v proračunskem položaju za normalno za vsa bremena, ki so odvisna od zadevnih operacij državnega zaklada. Na drugi strani pa se je položaj državnega zaklada čimdalje bolj slabšal.

Dne 31. maja 1941 je pasiva tega položaja presegla 38 milijard in je nato postopno narasla, dokler ni dosegla 30. junija t. l. 165,8 milijarde lir. Glede na to stanje je bil državni zaklad prisiljen, da se poslužijo obkroga zavoda Banca d'Italia čeprav je mogel tu in tam z razpisom posojil začasno olajšati svoj položaj. Dne 31. junija 1943 se je moral državni zaklad navzlic operaciji 5letnih zakladnih bonov, obrestovanih po 5%, ki so bili predloženi na vpis med 7. in 21. junijem in ki so skupno vrgli 11.272 milijonov lir, se bolj zateči k obkrogu zavoda Banca d'Italia. V omenjeni dobi je razen naraščajočega pritiska vojnih zahtev negativno delovalo še znižanje za 894 milijonov lir pri obkrogu rednih zakladnih bonov (od 56.247 milijonov na 55.353 milijonov) in znižanje za 2162 milijonov pri upravi tekočih računov (od 54.860 milijonov na 52.698 milijonov).

Večje posluževanje obkroga zavoda Banca d'Italia se je konkretno pokazalo v mesecu juniju z zneskom 10.383 milijonov, tako da se je dolg državnega zaklada nasproti novčanih banki v tem mesecu dvignil od 47.595 na 57.980 milijonov. Ta poslednja številka pa se nanaša samo na predume, ki jih je dal zavod Banca d'Italia državi na račun zaklada. Ako se upošteva račun banke s konsorcijem za kredite na industrijske vrednote, ki se nanaša v skupnem znesku 34.241 milijonov, na ceste na kreditne papirje, izdane od zaklada, in na ugotovljene kreditne ukaze vojaških uprav, nadalje na plačilo dnevnih podpor družinam vojakov, plačil za javna dela in plačil vojnih narčil in drugih dobav, ki jih je večkrat izvršila neposredno ali posredno iz raznih naslovov banka sama, je razvidno, da je bil obkrog banke, ki je 20. junija t. l. znašal 94,5 milijarde lir, popolnoma absorbiran od države.

Ob izbruhu sedanje konflikta (1940) je denarni obkrog znašal samo 25,3 milijarde lir, medtem ko je bil leta 1933 celo nižji od 20 milijard. Ogromno povišanje denarnega obkroga v zadnjem času, ki ga je treba pripisati izključno vojnemu potrebam, je zelo nevarno, kajti obkrog na račun države bi lahko imel za upnike obkroga, če bi ne bil zadržan, za posledico vedno bolj škodljivo inflacijo in je dovedel do razpršenja lire z vsemi nepreračunljivimi socialnimi posledicami.

Da bi se zmanjšal primanjkljaj zaklada, se je bilo treba zateči tudi k razpisovanju javnih posojil, kajti v nasprotnem primeru bi bila pasiva neprimerno večja. Od zneska 96.143 milijonov dne 30. junija 1936 je znesek konsolidiranih in odplačljivih državnih posojil dne 30. junija 1940 narasel na 127.338 milijonov, dne 30. junija t. l. pa na 236.933 milijonov. K temu je dodati letni dolg v znesku 168.890 milijonov, kar da skupni znesek notranjega javnega dolga v višini 405.823 milijonov, vse to pa brez upoštevanja sedanje vrednosti letnih obkrogov, ki se nanašajo na dela in izvršena naročila kakor tudi na likvidirane ali že obračunane davkatve, kar vse je bilo v juniju 1939 cenjeno na 19.886 milijonov. Ta položaj je zares zelo resen, čeprav upoštevamo pri tem, da je zvišanje obkroga nedvomno omiljeno z znatnim tesvariranjem, vendar položaj ni mogel ostati brez vpliva na tržišče vrednostnih papirjev, zlasti državnih.

Trg industrijskih vrednostnih papirjev je še nadalje šibek, toda najbolj so okoliščine vplivale na državne papirje. Tečaj, ki so veljali za državne papirje, so bili kaj različni in celo uradne borzne tečajnice niso točno odražale tržnega razvoja, kar je imelo za posledico, da je bila deloma izločena blagodejna reakcija s povpraševanjem tistih, ki sprito visokih tečajev lahko izgube vojlo. Da bi papirje kupili strogo visokih dohodkov, ki si jih s takšnimi investicijami lahko zagotovijo. Jasna je torej potreba, da se disciplinira trg državnih vrednostnih papirjev. Bilo bi primerno da se vrnemo k zdravemu kriteriju kupovanja s temi papirji na borzah s posredovanjem borznih agentov. S tem ni izključeno, da banke nakupujejo te papirje v svojih poslovnih prostorih, kadar to smatrajo za potrebno, vendar le v manjšem obsegu. Sicer pa mora veljati pravilo, da delujejo kot posredniki, kadar gre za zneske večjega pomena, katerih trgovanje mora biti prepuščeno borzom.

Potek proračunskih dohodkov je bil tale: glavni dohodki so leta 1940/41 znašali 29.214 milijonov, leta 1941/42 33.412 milijonov, leta 1942/43 37.165 milijonov; poročila so da leta 1940/41 700 milijonov, leta 1941/42 1298 milijonov, leta 1942/43 pa 1217 milijonov,

razni dohodki leta 1940/41 4118 milijonov, leta 1941/42 3508 milijonov, leta 1942/43 pa 4644 milijonov; skupni dejanski redni dohodki so znašali leta 1940/41 33.033 milijonov, leta 1941/42 38.218 milijonov, leta 1942/43 43.027 milijonov; naknadni dohodki v zvezi z vojnimi stroški so znašali leta 1940/41 201 milijonov, leta 1941/42 3006 milijonov, leta 1942/43 pa 5857 milijonov; skupno torej vsi dohodki leta 1940/41 34.234 milijonov, leta 1941/42 41.223 milijonov in leta 1942/43 47.884 milijonov.

Novo finančno leto 1943/44 se je začelo v težkem trenutku za usodo domovine. Navzlic temu kaže ugotovitev glavnih dohodkov za pretekli mesec julij kljub boleštni začasni izgubi po sovražnih silah zasledene ozemlja na temelju najnovejših podatkov dohodek v znesku 3651 milijonov, kar pomeni porast 305 milijonov nasproti juliju 1942, ko so dohodki znašali 3246 milijonov in večjo vrednost v znesku 486 milijonov nasproti predvidenemu proračunu za isti mesec po sezonskem razvoju.

Čeprav je naš finančni položaj glede na stanje državnega zaklada resen in zahteva od nas, da se naposled izvrši stroga revizija stroškov, je vendar bistvene važnosti razvoj glavnih davčnih dohodkov, katerih gibanje je bilo v zadnjem petletju naslednje: dohodki od neposrednih davkov so znašali l. 1938/39 6625 milijonov, leta 1939/40 7234 milijonov, leta 1940/41 8914 milijonov, leta 1941/42 9548 milijonov in leta 1942/43 (po začetnih podatkih) 10.817 milijonov; take in osrednji davki na promet so znašali leta 1938/39 5993 milijonov, leta 1939/40 6187 milijonov, leta 1940/41 8954 milijonov, l. 1941/42 11.127 milijonov in leta 1942/43 (začetni podatki) 11.429 milijonov; carina in trošarine: leta 1938/39 6380 milijonov, leta 1939/40 6924 milijonov, leta 1940/41 6327 milijonov, leta 1941/42 6135 milijonov in leta 1942/43 6132 milijonov; dohodki od monopolov: leta 1938/39 3580 milijonov, leta 1939/40 3915 milijonov, leta 1940/41 4499 milijonov, leta 1941/42 6017 milijonov in leta 1942/43 (začetni podatki) 8213 milijonov; loterije: leta 1938/39 544 milijonov, leta 1939/40 523 milijonov, leta 1940/41 519 milijonov, leta 1941/42 508 milijonov in leta 1942/43 (začetni podatki) 673 milijonov. Skupno so torej glavne davčne panoge vrgle leta 1938/39 23.112 milijonov, leta 1939/40 26.729 milijonov, leta 1940/41 29.215 milijonov, leta 1941/42 33.412 milijonov in leta 1942/43 (začetni podatki) 37.165 milijonov.

Glede na neposredne davke je težko predvideti dviganje zemljiških davkov, ki so obremenjeni še z davčnimi dokladami v petkratnem znesku državnega obdavčenja (220 milijonov — 1200 milijonov) in z vrsto sindikalnih, podpornih in krštevskih prispevkov, ki bremene kmetijstvo s poldrugim milijonom lir. Nadalje ni računati z naraščanjem hišnega davka, ki je vezan na bickado stanarin in na prepoved novih gradenj ter občnih posestev letalskih bombardiranj. Na ta davek vplivajo danes tudi izselitve iz mest, vpoklici pod orožje in porazdelitve delovnih sil zaradi vojne. Dopolnilni davek počasi narašča in bo lahko naraščal še dalje, čeprav je treba upoštevati, da ima večina davčnih zavezanec na tem področju majhne dohodke (osem desetina davčnih plačil spada v prvo kategorijo, kjer znaša davek 1 do 2%). Samski davek bo lahko v sedanji višini dal največ 220 milijonov lir na leto. Donos davka na premoženje se bo lahko dvignil še za 50% in bo skupno vrgel 1800 milijonov lir na leto. K tem glavnim davkom je treba dodati še davek na nepremično premoženje, 2% plač, ki niso podvržene dohodnim, davek na nagrade upraviteljev in naposled davek na večje dohodke v zvezi z vojnimi stanjem. Ta poslednji davek je pomembnejši izmed vseh drugih, ne le iz finančnih razlogov, temveč tudi zaradi davčne pravičnosti. Moja dolžnost je, da v zvezi s tem opozorim vlado na pomanjkanje osebja pri davčnih uradnih, kar resno ogroža davčno odmero in vpliva seveda tudi na davčni dohodki. V vojni l. 1915/18 so ti uradi lahko povsem normalno poslovali, ker je bilo vse osebje, zlasti konceptno, z najširšimi pogledi rešeno vojaške službe, odletel pa se je davčni sistem skrčil samo na tri glavne davke. Mislim, da bo treba v tem pogledu nujno znova proučiti sedanji položaj.

Glede taks in posrednih davkov na promet kaže gibanje v zadnjem petletju znaten porast, toda tudi na tem področju bo treba še marsikaj storiti in v pogledu osebja moram samo ponoviti, kar sem že dejal. Predvsem bo treba na novo proučiti vprašanje vojaških oprostitvev. Težavneš, da se je obseg blagovne zamenjave skrčil ali popolnoma prenehal, se je donos na tem področju zmanjšal. Če se je v zadnjem petletju splošni carinski dohodek v glavnem obdržal, se je to zgodilo zato, ker so se skušali zvišati dohodki iz davka na proizvodnjo. Mislim, da se bo morala nova davčna politika opirati na to novo smer tudi po vojni, kajti mnogo podjetij je, ki bodo poklicana, da dajo svoj davčni prispevek, medtem ko bo treba na drugi strani znova pregledati vsa vprašanja davčnih oprostitvev in olajšav, ki so zaradi težnje po blokadi nekaterih cen nanesle veliko škodo državi in blaginji, ne da bi zaradi tega kupec občutil otipljiv blagodejni učinek. Prav tako se zdi, da bo treba znova proučiti nekatere pobude v okviru avtarkičnih prizadevanj, ki ne predstavljajo nič drugega kakor škodljiva iztirjenja, tudi v zvezi s tem, kar bi lahko označili za umestno avtarkično smer. Državni monopol, ki tvorijo enega izmed temeljnih stebrov davčnega sistema, nudijo še nadalje naraščajoče dohodke in zares razveseljivi obliki in sprito tega lahko pričakujemo, da bomo v tekočem proračunskem letu dosegli na tem področju novo aktivno razliko. Brez pretiranega optimizma lahko torej predvidevamo, da se bodo dohodki v tekočem finančnem letu še nadalje znatno povečali.

Temu temeljnemu vprašanju javnih financ bo posvečena v bodoče glavna skrb tako zaradi potreb državne blaginje, ka-

kor tudi zaradi izenačenja obremenitev nasproti naporom, ki jih zahteva veliki konflikt, v katerem je narod angažiran, in naporom, ki se bodo nadaljevali tudi v ne-lahki in nepredvidljivi vojni ureditvi. Največji pomen je treba pripisati čim prejšnji vzpostavitvi trdnega ravnanja v rednem proračunu. In ker ta redni proračun zajema tudi bremena zadolžitve zaradi vojnih stroškov, predstavlja njegovo ravnanje glavni znak konsolidacije javnih financ in davčne sposobnosti italijanskega naroda. Vsem težavam moramo gledati v obraz, ne da bi jih pri tem skušali zmanjšati ali prezreti. Redni proračun izkazuje deficit, toda zajema vsa bremena, odvisna od zakladnih operacij, ki so bile potrebne in so potrebne v zvezi z vojno. Potrebno bo dolgo in potrpežljivo delo, da bomo vzpostavili ravnanje v tem pogledu, ako hočemo, da bomo lahko krili večje stroške, ki izhajajo iz vojne in ki smo jim lahko kos samo z zadolžitvijo, da bomo krili vsaj obresti, ki izvirajo iz njih, z varčevanjem pri drugih izdatkih in s povečevanjem dohodkov, kajti upoštevati moramo, da zahtevajo trenutno vojni stroški približno 8 milijard na mesec.

Ob koncu vojne bomo morali biti kos plačilu vseh odloženih bremen (vojna naročila so razvrščena v anuitete na 10 let, dnevne podpore družinam vojakov, ki predstavljajo breme 14 milijard lir na leto, pa so razdeljena na anuitete, odplačljive v 30 letih). Kriti bomo morali vse druge stroške, ki jih bo treba likvidirati in ki bodo prav gotovo precej visoki. K temu bo prišlo izplačilo vojne škode in stroškov za obnovu poškodovanih mest zaradi sovražnih napadov (ta škoda se danes ceni na približno 20 milijard), nadalje bodo prišla bremena zaradi demobilizacije, zaradi obnove trgovskega brodarstva in zaradi splošnih potreb za gospodarsko obnovo naroda. Razen tega bo redni proračun moral prevzeti bremena za četrdo skromno obnovo javnih del in bremena, ki so razdeljena na 30 letnih obrokov, nadalje bremena za vojne pokojnine in druga bremena, ki jih je danes še težko ugotoviti.

Davčni napor, ki ga bo moral prenesti italijanski narod, bo nedvomno zelo velik in moramo zato že sedaj uvesti strogo varčevanje vseh vrst izdatkov, ki niso vezani z vojno. Predvsem bo treba dokončno zaustaviti politiko intervencij in poddrževanja in se postopno usmeriti k demobilizaciji mnogih neposrednih in posrednih udeležev države pri podjetjih. Število ustanov, ki so bile podpirane od države in pri katerih je bila država posredno ali neposredno udeležena, prekaša 200. Sama udeležba države pri delniških družbah in v industriji na področju premoženja državnega premoženja znaša nad 2 milijardi lir. Če samo te številke kažejo, da bo treba ves položaj znova proučiti in ga, bolj stvarno, kakor to dopušča sedanji trenutek, proučiti. Treba bo zavrniti vse zahteve po finansiranju, ki niso v zvezi z vojnimi potrebami, saj predstavljajo samo tiste, ki so bile že stavljen in ki se proučujejo, visoke številke, ki se dajo in se bodo morale omejiti. Prav tako bo treba znova in v novih vidikih proučiti ustanavljanje družb, zvišanje glavnice in razpisovanje obveznic, pri čemer bo treba vse državne uravne pozvati, da obvezno v naprej zaslišijo ministrstvo za finance glede financiranja družb ali ustanov, ki so pod njihovim nadzorstvom. Tudi vprašanje cen, s katerim so zvezana znana bremena za državno blaginjo, kakor tudi številna in znatna doplačila bo treba v novem političnem ozračju zasledovati pozorno in z vsoto potrebno previdnostjo, da bi se tako, kakor sem že imel priliko poudariti, izognili obremenitvam, ki jim ne stoji nasproti zanesljivi in primerni učinki gospodarske in socialne koristnosti za narod.

Razne govornice že dolgo razširjajo sovražniški ali izdajalski ali podhodilski ali izkoristilski, ki bi hoteli na vseh področjih zmanjšati naš odpor in vplivati na šibke ljudi. Vse se izkorišča, tudi ukinitelj liktorskega snopa kot državnega znaka. Potrebno je, da narod ve, da so javni dolžovi državni svet in da ne makro spoštovati, naj bo pečat na njih kakršenkoli, in da bodo do skrajnosti zaščiteni tisti, ki so zeznali državi in ji posodili denar, plod svojega ozoženega varčevanja. Morebitna bremena, ki bodo bremenila narod, bodo naložena pošteno. Predvidene obresti kakorkoli zaključeneh posojil se morajo v redu odplačevati, glavnice ob določenih rokih vrniti in prav tako strogo spoštovati nagrade, ki so bile določene in vsi pogoj, pod katerimi so bila posojila razpisana.

Davno je bila ukinitvena objava državnih računov in je bilo prepovedano razširjevanje njihovih števil. Od več strani je bilo slišati glasove o ponovni proučitvi vprašanja prenovitve objave statističnih podatkov gospodarskega, finančnega in kreditnega značaja, ki jih, kakor znano, redno objavljajo skoro vse vojujoče se države. Ako te številke prikrivamo, izjavimo s tem samo domneve o našem finančnem položaju, ki tudi v pristojnih, a neobveščenih krogih vodijo do sklepov, ki so daleč od resnice in od te na splošno celo slabši, pa tudi k desorientaciji strokovnjakov in množic, s čimer se daje samo orožje nasprotnikom in špekulantom. Zato mislim, da moramo tudi v tem pogledu na daljševati politiko iskrenosti in premočrnosti, ki edina lahko služi bistvenim interesom naroda in zdravi in učinkoviti obrambi naše valute. Zato moramo zopet začeti objavljati bistvene podatke o finančnem položaju države, o javnem dolgu, o prihrankih in emisijem zavodu, in sicer v stalnih presledkih.

Obvestil sem vlado povsem odkritostno o glavnih podatkih finančnega položaja, v katerem je naša vlada našla državo. Nakazal sem pot, po kateri bi morali odle-

Srditi boji na Siciliji

Močni napadi sovražnika zadržani — Sovražnikov parnik srednje tonaže zažgan, 1 križarka in 10.000-tonski trgovski parnik hudo poškodovana

Vrhovno poveljništvo. Vojno poročilo št. 1169:

Na Siciliji se je borba srdito nadaljevala in središtem odseku bojišča. Nove močne napade sovražnika, ki so bili izvršeni ob močni uporabi topništva in oklopnih vozil, so čete Osi zadržale.

Nemška letala so napadala brodovje v severnih in vzhodnih vodah otoka ter zažgala en parnik srednje tonaže in hudo poškodovala 1 težko križarko in 10.000-tonski trgovski parnik.

Letalski napadi sovražnika na Neapelj, Messina in na kraje v pokrajini Salerno in Cosenza so povzročili manjšo škodo.

Protiletalske baterije v Neaplju so sestrelile en bombnik, neki drug bombnik pa je bil sestreljen v Bagnoli (Reggio Calabria).
General Ambrosio.

Pripomba. Doslej ugotovljene izgube med civilnim prebivalstvom zaradi letalskih napadov, omenjenih v današnjem uradnem poročilu, so tele: v Neaplju 2 mrtva in 6 ranjenih, v Messina 18 mrtvih in 52 ranjenih, v Eboliu in Battipagliji (Salerno) 15 mrtvih in 3 ranjeni in v Paoli (Cosenza) 19 mrtvih in 110 ranjenih.

Odbiti ruski napadi ob Doncu

Onemogočeni sovjetski prizkusi prodorov na področju pri Orlu

Iz Hitlerjevega glavnega stana, 7. avg. s. Vrhovno poveljništvo nemške vojske je objavilo danes naslednje poročilo:

Ob Misuu in ob srednjem Doncu so se izjalovili krajevni sovjetski napadi.

Ob zgornjem Doncu in južnozapadno od Bjelgoroda so bili v hudih in menjajočih se borbah odbiti sovražnikovi napadi kljub sodelovanju močnih pehotnih in oklopnih oddelkov. Oddelki bojnih letal so v nizkih poletih napadali motorizirane sovražnikove čete, bojna in strmojavna letala pa so uničila nad 100 z moštvom natovornih vozil.

V odseku pri Orlu so naše čete v hudih borbah in učinkovito podprte od letalstva onemogočile nadaljnje sovjetske prizkuse za prodore.

Tudi južnozapadno od Vjazme in južno od Ladoškega jezera so se vsi napadi sovražnika razbili ob obrambni sili nemških čet. Sovjetska vojska je večer izgubila 117 oklopnih voz na vzhodni fronti.

Na Siciliji je sovražnik napadel brez uspeha na dveh mestih fronte in je utrpel zopet občutne izgube. Oddelki bojnih letal so z dobrim učinkom napadali ladijske cilje na morju okrog Sicilije. Hudo zadete so bile 1 težka križarka in 2 večji trgovski ladij.

Angeška letala so preteklo noč posamič metala bombe na zapadno Nemčijo brez škode.

Pravi cilji bolševizma

Berlin, 7. avg. s. DNB je objavil besedilo tajnega povelja, ki je padlo v nemške roke, izdanega 18. febr. letošnjega leta poveljnikom 6. armade in 2. armade ter poveljstvu skupine sil generala Popova. V tem povelju, ki ga je podpisal Stalin sam kot komisar za obrambo, je rdeči ruski diktator razdelil sedanjo vojno na tri

glavna razdobja. Prvo je razdobje umika, v katerem se je morala sovjetska vojska zaradi pomanjkljive priprave in izkušnosti umakniti pred nemškimi četami. Drugo obdobje je obdobje zmage, dosežene z uničenjem nemških armad in z vdorom rdeče vojske v nasprotnikovo ozemlje ter predstavlja zvezno točko med zmagovaljem boljševiške vojske in začetkom tretje dobe. Tretje dobo pa predstavlja uničenje svetovnega kapitalizma.

V trenutku, ko skušamo doseči naš drugi cilj vojne — piše dobesedno Stalin — moramo storiti vse potrebno, da kapitalizem ne bo izvedel za naše končne cilje, kajti če bi v nasprotju z našim pričakovanjem moralo biti drugo obdobje zavlečeno, bi imeli še potrebo po pomoči naših zaveznikov, ki bi morali odpreti drugo bojišče. Vsaka njihova sumnja do nas bi nas lahko oropala potrebne pomoči, ki jo nujno rabimo. Ne verjemite, da bi hoteli s temi ukrepi — piše nadalje Stalin v svojem dnevnem povelju — zavreči naša načela, mi ne bomo izdali naše stvari, ker edini naš cilj je in ostane svetovna revolucija, diktatura proletariata na vsem svetu. Kakor jaz ne bom pozabil na prisego, dano grobu našega učitelja Lenina, tako tudi vi ne smete pozabiti vaše prislege. Mi smo sklenili zavezništvo, ker je to bilo potrebno, toda naša pota bodo šla narazen, kakor hitro nam bodo hoteli naši sedanji zavezniki zaustaviti naš korak. Cimbol je bliža ura končne zmage, tem večje bo delovanje komunistov vsega sveta, ki se bodo zvesti načelom, določenih od izvršnega odbora Kominterne, borili ob naši strani, pa naj so člani katerega koli naroda.

Tajno Stalinovo dnevno povelje se zaključuje z naslednjimi besedami:

«Vedno se zavedajte, da je naš cilj svetovna diktatura proletariata.»

Minister Azzariti o napovedanih spremembah civilnega in kazenskega zakonika

Rim, 7. avg. s. »Messaggero« objavlja razgovor svojega urednika z Eksc. Azzaritim, ministrom za pravosodje, v zvezi z napovedanimi spremembami številnih zakonov ter civilnega in kazenskega zakonika.

Glede kazenskega zakonodaja je minister izjavil, da bo treba sedanji zakonik bistveno spremeniti, da pa bo treba pri tem marsikaj ločiti. Nekateri zločini, ki predpostavljajo obstoj sedaj ukinjenih fašističnih organov, odpadejo avtomatsko; tudi nekatera pravila kazenskega prava, ki so izrazito fašistično navdahnjena, bodo morala odpasti. V tem pogledu pa bo potrebna skrbna in vestna predelava, ki se bo začela brez oklevanja, ki pa ne bo mogla biti dokončana v kratkem času, predvsem zato, ker nekaterih sprememb, kakor n. pr. ukinitve smrtnih kazni, ni mogoče izvršiti med vojno.

Na vprašanje, ali bo mogoče vzpostaviti določbo o pravici obtožbenca zaradi žalitve, da dokaže v svoj zagovor resnico ali obče znanje dejstva, pripisanega žaljeni osebi, kakor se je glasila ta določba že v zakoniku iz l. 1889, in ki je v dobi svobode tiska pogosto služila za ovajanje prekrškov oseb na vodilnih javnih mestih, je minister odgovoril, da bo tudi ta stara določba predmet ponovne proučitve po končani vojni, in je pripomnil, da ni mogoče v vojni dobi dopustiti neomejene svobode tiska, ker bi bila v nasprotju z nujnostjo cenzure, ki jo zahtevajo višji razlogi.

Glede drugih kazenskih in priložnostnih zakonov je Eksc. Azzariti dejal, da jih bo mogoče pregledati, vendar v zvezi s potrebami sedanjega težkega trenutka. Glede reforme civilnega zakonika ni mogoče prikriti težav pri uporabi novega postopka, ki ni nalezl na splošno simpatije advokatov. Ti so namreč mnenja, da ovira njihovo delovanje in da daje vodilne pravice preiskovalnemu sodniku, vendar sem prepričan, da sodniki niso nikdar zlorabili njim danih pravic. Sicer pa, če se bo po izkušnjah ugotovilo, da so se pojavile neprijetnosti, bodo te odstranjene. Na drugi strani bi bilo nesmiselno odpovedati se

tehničnim izboljšanjem samo zaradi tega, da bi se vrnili v prejšnje stanje, zlasti, kadar gre za notorično nesodobne oblike.

Na vprašanje o članih posebne komisije za ugotovitev nagle obogatitve v dobi pretekega režima je Eksc. Azzariti dejal, da imena teh članov še niso znana, da pa bodo vsekar osebe, ki bodo poklicane na to visoko mesto, izven suma v vsakem pogledu. Država se lahko zanaša, da bodo sodniki, ki bodo člani te komisije, po svoji poštenosti in svojih sposobnostih naleteli na splošno odobravanje. Dodal je, da bo komisija prejela ovadbe od policije in finančnih oblasti in da ne bo mogoče odrediti preiskavi tudi pridobljenega premoženja.

Na vprašanje, ali bodo obnovljene advokatske in prokuratorske zbornice, je minister odgovoril, da ostanejo za sedaj v življenju sindikati, na čelu katerih bo minister za korporacije v sporazumu s pravosodnim ministrom postavil osebe, ki imajo v moralnem pogledu vse pogoje, da jih bodo odvetniki sprejeli. Naposled je na vprašanje glede sedanjega položaja političnih kaznjencev pojasnil, da so tri kategorije kaznjencev, in sicer najprej kaznjenci, ki so na razpolago oblasti javne varnosti, potem kaznjenci, ki so bili na razpolago sodni oblasti (skoraj vselej posebnega sodišča), in obsojenci. Za prvo kategorijo je policija že odredila, da jih izpuste na svobodo, glede druge kategorije je v tem pogledu pristojna vojaška oblast po ozemlju, da ukrene potrebno in da v posebnih primerih odredi začasno svobodo, ki je posebno sodišče ni nikdar dopuščalo; glede tretje kategorije, za obsojence, ki jim je že bila določena kazen, pa ostane v veljavi postopek Kraljeve pomilostitve in je pravosodno ministrstvo že dalo navodila za takojšnje ukrepe. Seveda pa se ne sme zamenjati antifašističnih političnih obsojencev z obsojenci za zločine proti državi (defetizem, vohunstvo itd.), proti katerim se mora uporabiti zakon brez usmiljenja.

Upravne spremembe

Rim, 6. avg. s. Z odobrobo se razpušča guvernerstvo Dalmacije, prefekti pokrajin Zara, Spalato in Cattaro pa bodo odselej opravljali svoje funkcije v podrejenosti notranjemu ministru na podlagi veljavnih zakonov in predpisov, vzporejač v odnosu s sedanjimi okoliščinami svoje delo po navodilih vojaških oblasti. Zaradi teh okoliščin sta pokrajini Zara in Spalato dodeljeni XVIII. armadnemu zboru. Pokrajina Zara pa VI. armadnemu zboru. Prefekta Gaspare Barbera iz Zare in Valerio Paolo Zerbinio iz Spalata sta upokojena.

stopati. Položaj je težaven, toda z odločnostjo v svojih sklepih, s pravično razdeljenimi žrtvami in s slogo bomo prav gotovo lahko premagali vse težave in upam, da me bo vlada potrdila s svojim soglasjem v težki nalogi, ki mi je bila naložena po zaupanju šefa vlade in po volji kralja. Vesel bom, ako bodo moje skromne moči mogle biti kakorkoli koristne državi.

Ob stoletnici vevške papirnice

Upravni odbor Združenih papirnic Vevče, Gorčane in Medvode je imel v četrtki v ponedeljek 100 letnico obstoja papirnice v Vevčah slavnostno sejo, ki jo je vodil družbeni predsednik dr. Ivan Jelacnik. Upravni svet je poslal to obležnino na ta način, da je vsem namembnim posrednikom in naročnikom podelil nagrado, ki jo je podelil za prispevek k razvoju papirnice. Združene papirnice so mnogo storile za naš kulturni razvoj in so bile vedno v najstarejših stikih z novinarstvom. Zato se tudi mi, pri združenju čestitamo za željo, da bi podjetje tudi v bodoče prosperovalo in bi zavzemalo nadalje vidno mesto v našem gospodarstvu.

Že v 16. stoletju je bila v Vevčah prva papirnica.

Kakor mnoge druge pridobitve je tudi izdelovanje papirja kitajski izum. Kitajci so že v drugem stoletju po Kr. rojstvu pričeli izdelovati papir iz starih čur. Ob izdelovanju papirja so od Kitajcev prevzeli Arabci. Arabci so trgovci, ki so prinesli papir tudi prvokrat v Evropo. Bilo je to nekako v sredini 8. stoletja. Najstarejši dokument, ki nam je ohranjen na papirju, je izšel iz pisarne normanskih kraljev na Siciliji, ki je takrat že prišla pod arabski vpliv. Ta dokument je iz leta 1109 ter je bil pisan dvojezično, v grščini in arabščini. Kmalu za tem se je pričela proizvodnja papirja v sami Italiji. Po zgodovinskih virih je že pred letom 1200 nastala ob reki Reno pri Bologni prva papirnica, ki jo je vodil mojster Polese iz Fabiana (v pokrajini Ancona), kjer je bilo v srednjem veku središče izdelovanja papirja. Ob koncu 13. stol. je bilo v Fabiani že okrog 40 papirnic. Papir iz Fabiana se zelo cenil, zato so ga izvažali v druge države. Od tod so izšli številni moški, ki so ustanavljali papirnice tudi drugod. Italija je bila torej najstarejša evropska država, kjer so pričeli izdelovati papir. V 13. in 14. stol. so nastale papirnice tudi v Franciji in Nemčiji, pozneje pa tudi v drugih državah. Velik razmah papirnice je prinesel izum tiskarstva v 15. stol., saj je za Gutenbergov izum napravil papir za eno najvažnejših kulturnih in civilizacijskih dobrin.

Prvi zgodovinski vir, ki se nanaša na proizvodnjo papirja na naših tleh, izhaja iz leta 1554, ko so kartuzijanci v Pletierji prodali mlin na Hrudišču na desnem bregu Ljubljanice (domnevno poznejši Verbečev mlin) Ivanu Khlisu, vojnomu plačalniku mojstru na hrvaški granici, ki je mlin predelal v papirne stope. Ta mlin je domnevno najstarejša naprava za izdelovanje papirja v naših krajih. Ta papirni mlin je verjetno deloval le kakš 30 let.

Nato dolga desetletja nimamo zgodovinskih podatkov o naši proizvodnji papirja. Po Valvazorju je Ljubljanski občinski svet leta 1669 ustanovil papirni mlin pred mestnima vrati na Poljanih. Leta 1670 je bil ustanovljen papirni mlin v Radečah pri Zidanem mostu. Iz uradnih aktov leta 1685 je razvidno, da tedaj ni obratoval noben papirni mlin več in je papir prihajal iz Italije in Nemčije. Leta 1763 sta bili na Kranjskem dve papirnici manjšega obsega, in sicer v Radečah in Žužemberku, ki pa sta imeli težave s surovino, ker so čunje izvažali drugam.

Do srede preteklega stoletja je bila glavna surovina za izdelovanje papirja čunja. Z rastočo porabo papirja pa je ta surovina postala nezadostna in so pričeli iskati nove surovine za izdelovanje papirja. S tem vprašanjem se je bavil tudi znameniti jezuit Gruber, ki je po nalogu Kranjske kmetijske družbe pričel v Radečah pri Zidanem mostu s poskusi za izdelovanje papirja iz odpadkov lesa, mahov, šote in raznih rastlin. Še danes so ohranjeni vzorci takega papirja v državnem arhivu v Gradcu. Ta papir pa je bil zelo občutljiv in je bil boljše, oni, izdelan iz lesnih odpadkov in čunja.

V času ustanovitve vevške papirnice je pred 100 leti nemški tkalni mojster Friderik Gottlob Keller prišel znova na misel, uporabiti brušeni les kot surovino za izdelovanje papirja. Keller velja kot izumitelj lesovine in tudi celuloze. Vendar je šele pred 70 leti (l. 1873.) uspešno nemškemu kemiku Mitscherlichu najti cenen postopek za pridobivanje celuloze. Mitscherlich namreč je našel ono kemično sredstvo (kalcijski sulfid), ki omogoča pravičen razkroj lesa, ne da bi pri tem trpela celulozna vlakna. Leta 1874 je Mitscherlich ustanovil v Darmstadtu prvo tvornico za proizvodnjo celuloze in še istega leta so izdelali iz celuloze prvi papir čigar kakovost je dala povod za nagli razvoj proizvodnje celuloznega papirja.

V času pred 100 leti je bila industrijska proizvodnja v se povojih, vendar se je že naglo razvijala, pri čemer je prinesel največji preobrat parni stroj. Na slovenskem ozemlju je bil prvi parni stroj postavljen leta 1835. Leta dni kasneje pa je stekla

v Avstriji prva parna železnica. V naših krajih je bila industrijska delavnost še zelo majhna. Razvito je bilo zgolj železništvo.

Ustanovitev vevške papirnice

Iz kronoloških podatkov o postanku Združenih papirnic Vevče, Gorčane in Medvode, ki jih je zbral in sestavil dr. C. Pavlin, je razvidno, da je Valentin Vevč, po katerem imajo Vevče verjetno svoje ime, prodal v tem letu svoj mlin na levem bregu Ljubljanice, kjer stoji danes tvornica Jancevica, Sinotu Podbošurku. Leta 1840, pa je industrijec in graščak Fidelel Terpinec iz Fužin kupil od Jancevica Pogačnika mlin na Sunu v Vevčah, na desnem bregu Ljubljanice, kjer danes stoji papirnica Vevče. Ta mlin je predelal v stiskalnico za olje, ki je obratovala še do leta 1865. Terpinec je prišel na tem mestu graditi prvo tvornico papirja. V ta namen je ustanovil mehanično tovarno olja, papirja in barvastega lesa, ki je dobila od oblastev s. c. kr. privilegij. Poleg Terpineca so bili družbeniki tvrdice Franc Gale, Terpinecova svaka Valentin Zeschko in Jože Bischof. V to podjetje je Terpinec leta 1842 vnesel tudi stari papirni mlin in je kraj v čast svojega ženi Jožici imenoval »Josefthal«. Dne 14. junija 1843, torej pred 100 leti, je bil v papirnici »svojim papirnicam v Vevčah izdan prvi list papirja. Podjetje je lepo uspevalo in je pričelo tudi izvažati papir. Zato je Terpinec odkupil tudi mlin nasproti papirnici na drugem bregu Ljubljanice, ki ga je leta 1836, kupil Valentin Vevč. Tu je bila leta 1851, zgrajena nova papirnica, ki jo so imenovali »Jancevica« v spomin na obisk cesarskega namestnika za notranjo Avstrijo nadvojvode Janceza. Dne 18. decembra istega leta je bil v tej novi tvornici izdan prvi list papirja. Leta 1865 je bila družbena pogodba med Terpinecem, Antonom in Karlom Galetom in Valentinom Zeschkom na novo ustanovljena in se je v njej prvokrat pojavil naziv »Združene papirnice«. Že v drugem letu obstoja vevške papirnice je podjetje na veliki obrtni in industrijski razstavi v Ljubljani (ki jo je priredilo Notranje avstrijsko društvo za pospeševanje industrije in obrti v redutni dvorani in Virantovi hiši) prejelo zlato kolajno z diplomom. Iz povzročila o tej razstavi je razvidno, da je podjetje že takrat dve tretjini svojih proizvodov izvažalo v Trieste in Benetke in da je bilo v tem letu zaposlenih v tvornici že 70 delavcev. Statistično poročilo Trgovske in obrtne zbornice za Kranjsko za leto 1853—54, navaja, da je imelo podjetje v dveh tvornicah šest turbin, tri parne kotle, 22 holandcev in dva velika Donkinova papirna stroja (prvi je bil postavljen leta 1843, drugi pa leta 1852). V tem letu je zaposlovalo podjetje že 200 delavcev (80 moških in 120 žensk) in je znašala dnevna proizvodnja papirja 36 starih stotov.

Leta 1870 je bila ustanovljena delniška družba »Leykam-Josefthal A. G. für Papier- und Druck-Industrie« z glavnico 4 milijone goldinarjev, ki je s kupno pogodbo z dne 1. septembra istega leta prevzela za 1.270.000 goldinarjev podjetje v Vevčah (razen tovarne barvastega lesa v Fužinah) z vsiimi zalozami v Triesteu in na Dunaju. Družba je imela veliko tvornico papirja v Leykamu (pozneje v Gradcu) pri Gradcu in je bila največje papirno podjetje v nekdanji avstrijski monarhiji. Še pred prodajo podjetja rovi graški družbi je Fidelel Terpinec ustanovil v Medvodah na desnem bregu Save tovarno umetne volne (poznejša brusilnica). Leta 1888, pa je kupil na javni dražbi za svoje podjetje propadlo papirnico v Gorčanih, kjer so že leta 1763, pričeli izdelovati papir in kjer je leta 1842, obnovil proizvodnjo Werner Grundner, strokovnjak v izdelavi papirja (Wernerjev sin Bernhard Grundner je leta 1855, v Gorčanih postavil papirni stroj, vendar je kmalu zatem podjetje propadlo).

Nova družba »Leykam-Josefthal« je leta 1889, zgradila na Verju pri Medvodah na levem bregu Save tovarno papirja, ki jo je 3. aprila 1910 popolnoma uničil požar, leta 1890, pa je zgradila v Gorčanih tvornico celuloze. Šele leta 1909, je družba odkupila od J. Hauptmanna tovarno barvastega lesa in stroji in s tem pridobila vse vodne sile na Fužinah na desnem bregu Ljubljanice.

Ustanovitev Združenih papirnic

Po končani svetovni vojni je za papirno industrijo v naših krajih nastopil nov položaj. Ljubljanska kreditna banka se je obrnila na družbo »Leykam-Josefthal« s predlogom, naj bi podjetje v Vevčah, Gorčanih in Medvodah prodala. Po dogovorih pogajanjih je bila kupcija sklenjena v novembru 1919. Nova delniška družba »Združene papirnice Vevče, Gorčane in Medvode« je prevzela vse tri obrate. Prvotna glavna družba je znašala 20 milijonov kron in je bila ponovno zvišana, leta 1921, na 40 mi-

lijonov kron, naslednje leto na 50 milijonov kron, odnosno 12,5 milijona din, leta 1923, je sledilo zvišanje na 20 milijonov din, leta 1927, z valorizacijo investicij na 25 milijonov din in leta 1940, na 30 milijonov din. Bilanca za leto 1942, izkazuje pri glavnici 11,4 milijona lir že 10,6 milijona lir rezerv, tako da bodo verjetno rezerve kmalu prekoračile višino glavnice.

Podjetje je vedno mislilo na svoje sodelavce in je ustanovilo pokojninski sklad za uradnike in mojstre, delavski pokojninski in preskrbovalni sklad ter podporni sklad za uradništvo in mojstre. Ti skladi so leta 1942, dosegli že vsoto 4,93 milijona lir.

Podjetje je danes po glavnici kakor tudi po številu delavstvom največje industrijsko podjetje v slovenskih pokrajini in je dočela v slovenskih pokrajini.

Zato si ureja v Vevčah novo tvornico celuloze. Vevška papirnica spada danes med največja papirna industrijska podjetja v Italiji, saj zaposluje nad 620 delavcev. Preko 90% proizvodnje proda izven Ljubljanske pokrajine.

Produktijski podatki podjetja, so znani od leta 1871 naprej. V tem letu je podjetje izdelalo 137 vagonov papirja, deset let kasneje se je proizvodnja dvignila skupaj z ono v Gorčanih na 317 vagonov in v letu 1900, na 747 vagonov. Leta 1907, je proizvodnja prvokrat prekoračila 1000 vagonov, leta 1911, pa je dosegla 1217 vagonov. V letih svetovne vojne je proizvodnja zelo nazadela in se je gibala med 180. in 250 vagonov. Po končani vojni je leta 1929, dosegla 1344 vagonov, vendar je v letih svetovne gospodarske krize opet padla pod 1000 vagonov, potem pa se je postopno dvigala. Tako je podjetje leta 1940, izdelalo 1738. vagonov raznega papirja, 791 vagonov celuloze in 279 vagonov lesovine.

Da se je podjetje zlasti v zadnjih letih tako lepo razvijalo je v nemali meri zaslug njegovega vodstva. Upravnemu svetu načeljuje kot predsednik g. Ivan Jelacnik, podpredsednik pa je že dolgo vrsto let gosp. Ivan Bole. Ravnateljstvo družbe pa tvorijo dr. Ciril Pavlin kot generalni tajnik, Milan Guzelj kot komercialni ravnatelj in dr. Miloš Krofca kot tehnični ravnatelj, medtem ko je šef centralnega knjigovodstva prokurist Josef Roesmann.

Najvišje cene

na živilskem trgu

Z odlokom VIII.2 št. 364/16 je Visoki Komisariat za Ljubljansko pokrajino dne 6. avgusta t. l. dočel za tržno blago v Ljubljani najvišje cene, ki veljajo od ponedeljka 9. avgusta 1943 zjutraj dalje do objave novega cenika. Najvišje cene, ki je po njih dovoljeno v Ljubljani prodajati v ceniku navedeno blago in ga plačevati, so naslednje:

zelnate g'ave 2.50; kislje zelje 4; k'isla repa 2.50; glavna solata 3.30; endivija 3; radič 3.70; špinaca 3.30; ohrovt 3; črna cvetaka 3.35; kolerabec 2.30; nova repa brez listov 2; grah 3.60; stročji fižol 6.15; rdeča pesa brez listov 3; rdeča in bela redkvice 3; bučke 3.70; buče 2; kumare 2.00; kumariče za vlaganje — 30 komadov na kilogram — 6; kumariče za vlaganje — 125 komadov na kilogram — 9; novi krompir 2.40; paradizniki 2.70; zelena paprika 3.60; rdeči korenček brez zelenja 3; peteršilj 4; šopek zelenjave za juho 0.25; nova čebula 2; ščolota 4; novi česen z zelenjem 4.50; ošamizni hren 4; rabarbara 4; liter borovnic 3.50; kilogram malin 10; namizna jabolka 4.75; nezreča jabolka za kuho 3; hruške I. vrste 4.20; hruške II. vrste 3; marelice 4.55; domače breskve 4.60; kilogram jurčkov — čisto in zdravo blago — 12; liter lisic 4; jajca 2.50

Kjer ni posebej naveden liter, veljajo cene za kilogram. Vse te cene veljajo samo za blago, pridelano v Ljubljanski pokrajini, kjer je za blago, uvoženo iz drugih pokrajin, v veljavni cenik za zelenjavo in sadje št. 13 na raznem papirju.

Puh in perje prodaja!
R. SEVER, Marijin trg 2!

POŠILJKF
IZ ITALIJE

v Ljubljansko pokrajino Vam najhitreje in najceneje dostavi mednarodna transportna tvrdka

MARCHESI LOMBARDA
S. A., MILANO,

VIA ARNALDO DA BRESCIA 8

Enkrat tedensko zbirni vagon Milano - Ljubljana

Strokovna carinska služba, na vseh obmejnih postajah — tudi v inozemstvu.

Zastopstvo v Ljubljani:

RAJKO TURK,
VILHARJEVA CESTA 33

Odkod življenje?

Vprašanje o izvoru življenja se je pomaknilo danes po zaslugi kemije in znanosti o vitaminih ter hormoni bolj kakor kdaj; pri v središče znanstvenega zanimanja. Najpomembnejši poizje so že od vsega začetka kulturnega mišljenja razlagali nastanek življenja na zemlji. Številni podmen je na tem področju ogromno. Meje človeškega spoznanja so sicer tesne, toda te meje postajajo z napredkom znanosti vse širše.

Življenje prihaja z meteorji?

Posebno pozornost je zbudil svojčas švedski fizik Svante Arrhenius s svojo teorijo, po kateri letjanske klice že vso večnost skozi svetovje in sicer pod vplivom žarilnega pritiska. Takšne klice bi lahko prispele z Marša na primer v treh tednih na zemljo. Danes sdimmo o Arrheniusovi podmeni drugače kakor nekoč, predvsem je ne moremo spraviti v sklad s svojstvom ultravijoličastih žarkov, da uničujejo vsa bitja. Dvomljiva je tudi teorija o »vseirski oploditvi« ali panspermiji, po kateri prihaja življenje z meteorjskimi drobci z drugih zvezd na našo zemljo. Tu se nam vsiljuje nehotno vprašanje, zakaj niso na meteorjih ali v njih odkrili nobenih živih klic, ko pa padeta vsako leto okrog dveh milijard kilogramov meteoritov na zemljo. Leta 1936 so sicer poročali, da je ameriški profesor Lippmann ugotovil takšne klice v notranjosti nekega meteorita, toda vest je bila dvomljiva in pozneje o njej res ni bilo več pojasnil. Sicer pa bi nam panspermija kakor Arrheniusova podmena, razlaga samo način, kako se mikroorganizmi širijo od zvezd do zvezd, nikakor pa nam ne pove, od kod življenje. V tem pogledu misli večna učenjakov še vedno, da obstoji življenje že vso večnost in da mu ni ne začetka ne konca.

Leta 1907 je prof. Lehmann iz Karlsruheja izjavil največje začudenje s svojo objavo, da je odkril v kristalnih raztopinah v želatini majhna telesa, ki so nastala umetno, a so kazala vse pojave živih stanic, zlasti pa so spominjala na amebe. Gibala so se, delila, požirala s tvorbo panoičnega druga telesa in se vedla skratka v marsikaterem oziru tako kakor živa stanica. Te poskuse je mogoče ponoviti kadar koli — a znanost vendar ne naša poti, ki bi te pojave dejansko zvezale z nedvoumnimi živimi pojavi.

Miši iz pšenice

Stvar nas spominja do neke mere na prastaro misel o »praspodetju«. Ta teorija je bila najodbojnejša, kajti problema ni razložila, temveč je pojasnjevala skrivnost življenja z drugim, še skrivnostnejšim dejstvom, ki so ga v slepi veri sprejemali v dogmo. Ne moremo se čuditi da so takšne ideje, ki se jih drži praznovanje srednjega veka, strašile še v 19. stoletju. Tako je izdal neki Gerstenberg še leta 1850 v Weimaru knjizico »O razkritih čarovnih silah in skrivnostnih narave«, v kateri piše: »Kako ustvariti miši: Stlačij umazano srajco v posodo s pšenico tedaj spremeni kislina iz srajce in zaudarajočega zrnja po 21 dneh pšenico, ki se je prevlekla s kožo, v miši — in to je tembolj presenetljivo, ker se morejo te živali baje celo spariti in krizati z živalmi, ki so nastale iz semena svojih roditeljev.«

Stari Egipčani so verjeli, da nastaja življenje iz nilskega blata. Aristotel in Plinij sta verjela v praspodetje jegulj in nekaterih žuželk, ki da nastajajo iz gnijočih ostankov, trohnečega lesa in izločkov. Leta 1669 je dokazal Swammerdam, da morejo živali nastati le tam, kjer so živali istega rodu odložile svoja jajca, in še sedemdeset let prej je William Harvey izrekel znameniti stavek »Omne vivum ex ovo« (Vse živo nastaja iz jajca). Samodelno nastajanje živali je torej izključeno. Mikroscop in

drugi pripomočki so to kmalu potem dokazali na neoporečen način, a vendar je trajalo še stoletja preden so se dali praznovanju ljudje prepričati in preden je obveljal naravni zakon, ki ga je Pasteur izrekel tako kratko in jedrnat: »Vse življenje iz življenja!«

Ce skušajo tako imenovani mehanisti utemeljiti prvotno obliko življenja in njegove današnje pojave iz elementarnih fizikalnih pojavov, tedaj je ta kompleksa kemičnih in fizikalnih sil, ki naj vedejo do življenja, vendarle zgolj anorganski, neživ in mehanističen. Te nežive zgradbe vendarle ne moremo istovetiti z bitjem, ki se organsko razvija. Kant je stari spor med vitalisti in mehanisti stisnil v sledeči, jasni posledek: »Organizirano bitje torej ni samo stroj kajti ta ima samo gibajočo silo bitje pa ima v sebi tvorno silo, in sicer takšno, da jo podeljuje snovem, ki se sile nimajo (jih torej organizira), razmnožujočo, tvorno silo, ki se s samo gibalno sposobnostjo (z mehanizmom) ne da pojasniti.«

Molekul ali živo bitje?

Vse osebne življenja, kakor presnova, razmnoževanje, stanična delitev in rast, nas morajo voditi do spoznanja, da je med živo in neživo naravo, med organsko in anorgansko substanco v materiji neka značilna zarezna in da je mogoče žive ter nežive pojave jasno ločiti. Nekdo je dejal, da bi na tej zemlji nikoli ne prišlo do kakšnega življenjskega pojava, če bi zemlja in vse vesoljstvo sama ne bila neki življenjski pojav. Življenje je tedaj smatrati za nekakšen matematičen aksiom, ki moraš vanj po pameti verjeti, a ga dokazati ne moreš. Prav zato bo ostalo življenje človeku vedno skrivnost.

V novejšem času zbujajo pozornost neko področje raziskavanja, ki se dotika vprašanja o živi in neživi naravi. To je področje virusov. Ali so ti virusi organizmi ali molekule? Ko so proučevali nekatere nalezljive bolezni, niso mogli odkriti njihovih povzročiteljev. Tudi najmodnejši mikroskopi jih niso mogli pokazati, a prav tako so, najgostejši bakterijski filtri, ki so dotlej zadrževali tudi najmanjše znane mikroorganizme, brez nadaljnje ga propuščali nevidne kati kar je to že bilo. Pozneje pa je z elektronskimi mikroskopi vendarle uspelo zagledati te precekljive bolezenske klice, znanost pozna danes že dosti več kakor 200 različnih virusov, ki povzročajo bolezni na človeku, živalih in rastlinah. Uspejo ji je te bolezenske klice celo umetno rediti. A leta 1935 je zbudilo največje presenečenje odkritje prof. Stanleya, ki mu je uspelo ločiti neki virus tobacičnih rastlin v obliki čistih beljakovinskih kristalov. Da bi ne bilo nobene pomote, je te kristale še desetkrat zaporedoma raztopil in znova izkristaliziral, nazadnje ni mogel več dvomiti, da je mogoče izdelovati beljakovinske klice, torej organsko snov, v podobi infekcijskih kristalov — v podobi »mrtve« snovi.

S tem smo obšli znova pred nekimi neznanimi vrati, ki vodijo v svet neživega in živega. Ali se bo nemara tu odločilo sporno vprašanje o življenju? Ali obstoje res kristali, v katerih spi življenje in čaka, da se razbodo? Ali je življenje od mrtvega v resnici ločeno s tako ostro mejo, kakor smo mislili doslej? Odgovorila bo bodočnost.

PILARNA
I. FIGAR
Vošnjakova 12
Izdelovanje in popravilo vsakovrstnih pil in raspel
STALNA ZALOGA!

ZAHVALA

Sklonjene v bridki žalosti, toda vdane v nedoumljive sklepe Modrosti božje, nas ob nepričakovani izgubi našega ljubljenega moža, očeta, brata, svaka in zeta

ZDENKA ALJANČIČA

diplomiranega filozofa in rezervnega poročnika

globoko tolaži zavest iskrene ljubezni in sočustvovanja, izkazanega nam in blagopojunkniku na njegovi zadnji poti. — Zahvalujemo se predvsem pref. p. eksministru dr. Gvidonu Rantu za slovesno opravljeno zadušnico, pref. p. provincialu dr. Gracijanu Hericu in asistenci za kondukt, č. predstojniku Lichtenurnovega zavoda, upravitelstvu osnovne šole in ravnateljstvu mešanske šole v Lichtenurnu za častno udeležbo in molitve čt. sester in gojenk, pokojnikovim mariborskim prijateljem za odlično izvedene ganjlive žalostinke, vsem številnim znanim in neznanim darovalcem cvetja, ki so našega ljubljene, vzeteja od nas v cvetu 32 let, v kapeli sv. Jožefa in na družinskem grobu tako razkošno pokrili z venci in šopki. Posebno zahvalo pa smo dolžni vsem, ki so nam osebno ali pismeno izrazili sožalja, vsem, ki so se udeležili sv. maše zadušnice in vsem onim, ki so našega predobrega Zdenka v tako častnem številu spremlili na njegovi zadnji poti. Vsem Vam bodi plačnik Vsemogočni!

Gospod nam ga je dal, Gospod nam ga je vzel; bodi hvaljeno Njegovo sveto Ime!

Sv. maša zadušnica ob osmih bo darovana v župni cerkvi Sv. Petra pri glavnem oltarju v torek 10. t. m. ob pol 8. uri.

Ljubljana, Maribor, Santiago de Chile, Trnovo, Kranj, Tržič, Zagreb, Beograd, 7. avgusta 1943.

MAJDKA ALJANČIČEVA z otroci,
bratje in sestre ter ostalo sorodstvo.

Okviri GALERIJA OBERSNEL
CESTA ARIELLE REE 3

Umetnine

NA ŽELJO FILATELISTOV SE

„TEDEN HRVATSKIH ZNAMK“

PODALJŠA NEPREKLICNO DO 12. T. M. — Nova pošiljka legionskih blokov dospela!

TRGOVINA ČESNOVAR, LJUBLJANA, RIMSKE C. 2

Stam. Ljubljana

stano kupuje po najvišjih dnevnih cenah

SUHE GOBE

Emilio Salgari: 34

KRALJICA KARIBOV

Trdnjava — silna zgradba z mnogoštevilnimi strelnimi linami — je stala na griču ob zadnji strani mestnega obzidja. Posadka je imela 300 mož, ki bi se bili lahko dolgo upirali, ko bi bili za časa opazili navzočnost sovražnikov.

V varstvu teme se ji je drzni oddelek hitro približal. Ko je dospel do jarkov, je bilo še črno kakor v rogu.

Na tej strani so bili braniki deloma porušeni, tako da jih filibustirjem, ki so se bili vajeni kakor verveke gibati po ladijskem konjopu, ni bilo težko preplezati.

»Meč med zobe in naprej!« je ukazal Laurent. »Zaskočimo osadko!«

S temi besedami se je prvi vzpel na zidni napuš. Ostali so jo ubrali za njim; pomagali so drug drugemu, se prijemali za grmovje ter iskali v razpokah opore nogam. Tako se je vila človeška veriga na vzgor, se trgala, se znova sklepala in nazadnje srečno dospela na vrh branika. Zda je bilo treba premagati še skoraj deset metrov visoki, docela gladki zid prave trdnjave. Pred to oviro se je hrabro krdelo za trenutke ustavilo.

Gorje jim, ko bi jih bili španci zdaj opazili. Niti eden ne bi bil odnesel žive glave.

»Gor moramo, preden se zasvita jutro!« je rekel Laurent. »Samo pol ure časa nam še ostane!«

In res se je začelo svitati. Zvezde so bledele. Belkasta proga se je širila po nebu.

Nevarno je bilo da nikoli tega. Vsako minuto je utegnil pretrgati tišino klic na poplah in zdramiti vso posadko,

Tedaj je obšla Laurenta rešilna misel. Za enim izmed branikov je bil opazil nekakšno ogrado z dvema stropnima tramoma, ki je bilo še višje od zidu. Ukazal je svojim ljudem, naj ga kar moč previdno primejo. Nato se je prvi oprtel enega izmed tramov in splezal kvišku.

Komaj je bil preplezal lino, je že zagledal pred seboj španskega stražarja. Ta je bil od nepričakovane srečanja z njim tako presenečen, da je za hipce pozabil naprtil sulico ali zavzgljati poplah.

Laurent je kakor tigr planil nadenjen in ga z enim udarcem meča podrl na tla.

Zda pa je vojak s poslednjo močjo zakričal: »Filibustirji gredite!«

Stražarji stolpa so takoj planili na teraso in našli tam prve gusarje.

»Vdajte se!« jim je Laurent zaklical naproti.

Zda so vojniki zbežali proti osrednji stavbi, na vse grlo rjučev:

»K orožju!« — Filibustirji! Posadka, splašena iz spanja, je pohitela na trdnjavski dvorišče k topovom.

Toda prišli so prepozno!... Gusarji so bili že pri topovih in so obsuli prve vrste s točo karteč.

Ta čas so nekateri izmed morskih razbojnikov vlomili v smodnišnico in zavallili sode iz nje. Razpostavili so jih okrog srednje zgradbe, kjer je bil glavni sedež posadke.

Z vseh strani se je razlegal klic: »Vdajte se, ali pa zletite v zrak!«

Ta strašna groznica je vplivala še dosti huje od strelav, kajti španci so vedeli, česa so zmožni drzni mornarji. Izprevideli so, da proti takemu napadu nič ne morejo. Zato so po kratkem upirpanju sneli veliko špansko zastavo, ki je vihrala

Barje lahko postane naša žitnica?

Kako opisuje Barje strokovnjak v „Kmetovalcu“ in kakšen pomen pripisuje barjanski zemlji

Našemu Barju nekateri pripisujejo izreden pomen za kmetijstvo. Že v prejšnjem stoletju, zlasti ob prvi naselitvi na samem Barju (ne na njegovem obrobju) so napovedovali Barju veliko prihodnost. V novem času so pa nekateri tudi začeli dvomiti, ali Barje lahko postane naša žitnica, in ali je njegov pomen za kmetijstvo sploh tako velik, kakor so sodili strokovnjaki in laiki. Resnica je, da je Barje še premalo raziskano, a tudi ne vse primerno osušeno. O osuševanju Barja so imeli nekateri strokovnjaki čudne pojme. Še nedavno je prevladovalo plošno prepričanje, da je treba Barje čim bolj osušiti, to se pravi: znižati talno vodo. Niso poznali dobro lastnosti barjanske zemlje in so mislili, da je smiselno osuševanje le, da odvajamo zemlji čim več vlage. V resnici pa mora barjanska zemlja ostati primerno vlažna, če naj rodi. Če bi se talna voda preveč znižala, bi se zgornje plasti preveč posušile ter bi se spremenile v nerodovitni prah. Zato ne gre zgolj za osuševanje Barja, temveč za uravnavanje talne vode; gre tudi za namakanje barjanske zemlje, ne le za njegovo osuševanje. Zato je potrebna na Ljubljanski zapornici, ki so jo postavili pri cukrarni. Zaradi tega bi pa bile potrebne tudi dreznice na Barju, gosto omrežje odvodnikov, ki bi služili prav tako za dovajanje potrebne vode, kakor za odvajanje preobilne.

Voda je najpomembnejši činitelj rasti

Zdaj čitamo v zadnji številki »Kmetovalca«, kaj sodi o Barju strokovnjak; v lepi, precej izčrpni razpravi je opisal lastnosti in kakovost barjanske zemlje, njen nastanek, pomen za kmetijstvo, kako jo je treba gojiti itd. To je ena najboljših razprav, ki je namenjena predvsem obdelovalcem Barja, kar jih je izšlo v našem poljubnem slovtvu. Pisec pravi v uvodu, da je voda glavni rastni činitelj; če je primanjkuje, se zemlja spremeni v pušča, če je pa preveč, nastane močvirje. Da mora zemlja vsebovati primerne količine vode, so se zavedali že stari kulturni narodi in njihove vodne ter namakalne naprave so upravičeno slovele. Z Rimljanji so se lotili osuševanja našega Barja, po njihovem odhodu je pa bilo Barje zopet zamocvirjeno. Vendar so se pomena Barja dobro zavedali vsaj prejšnja stoletja, saj je znano, da lahko postane (Barje) najplodnejša žitnica, če se s pravilno melioracijo regulira režim vode, pravi pisec. Zato je pa tudi bilo v dosednji literaturi o Barju obravnavano skoraj samo hidro-tehniško vprašanje; pisec razprave v »Kmetovalcu« pa išče odgovor na vprašanje Barjanom, ki iščejo strokovne nasvete za obdelovanje, gojenje itd.

Nastanek barjanske zemlje

V davni so se na kraju sedanjega Barja razprostirali pragozdovi, ki jih je pozneje preplavilo jezero, del velikega savskega jezera. Potoki in reke so naplavili na jezersko dno z blazinami grčev mnogo proda. Ko je jezero začelo odtekat in je bila voda plitva, so se začele razmnoževati vodne rastline. Njihovi ostanki so se kupili v dolgih dobah in začela je nastajati šota, ker niso mogli segniti; voda je namreč preprečevala dostop kisika in bakterij. — Za lastnost zemlje je pomemben tip kamenine, ki je iz nje zemlja nastala. Čim starejša so tla, tem bolj izrazit je njihov značaj. Med podnebjem in vrsto zemlje je najtesnejša zveza; zimske padavine izpirajo prav malo apna in druge rastlinske hrane, ker takrat počivajo tudi ze-

meljske bakterije. Poletni dež, kakor sploh padavine v toplem času, med rastno dobo, pa izpira mnogo rudnin in rastlinske hrane. Te rudnine niso izgubljene, ker jih rastlina doseže, ko sesa s koreninami vlagu iz nižjih plasti med sušo. Po tem, ali prevladuje pronicanje rudnin v nižje plasti nad vračanjem med sušo v zgornje plasti ali je v ravnovesju, razlikujejo strokovnjaki dve glavni vrsti zemlje.

Glavne značilnosti barjanske zemlje

Prva vrsta zemlje, ki pri nji prevladuje pronicanje rudnin v nižje plasti, se imenuje podzol (bleda zemlja) in nastaja v vlažnih krajih. Voda izpira rastlinsko hrano, predvsem alkalije, apno, v nižje plasti in zato zemlja postane kislila. V suhih krajih pa, kjer je odtok vode v ravnovesju z dviganjem, voda ne izpira apna, da je zemlja skoraj vedno nevtralna, to se pravi, ni izrazito kislila in ne alkalna. Takšno zemljo imenujejo naši strokovnjaki črno (černozjom). Med tema glavnima vrstama zemlje jih je še naštetih prehodnih vrst. Barjanska zemlja ni nastala normalno, to se pravi, pod vplivom podnebja, temveč pod vplivom stoječe vode. Ko bo po osuševanju odstranjena voda, se bodo ta sorazmerno mlada tla šele začela razvijati pod vplivom podnebja. Voda, ki je stoletja onemogočala obdelovanje zemlje, je ven dar blagodejni činitelj, ker je nakupila ogromen kapital v obliki organskih snovi — humusa sprstenine). Škoda le, da so mnogo tega kapitala porabili za kurivo (šoto). Kar je ostalo še šotnih plasti, jih je treba skrbno varovati. — Tudi lastnosti humusa niso vedno iste, saj sprstenina ni nastala povsod iz enakih vrst rastlin, kajti, kjer je bilo v obilju apna, so uspevale nizke barjanske trave, ki se je iz njih razvila večina šote. Manj šote je pa nastalo iz visokih kislil trav, ki ne prenesejo apna. Zemlje se tako razlikujejo

med seboj po tem, iz kakšnih rastlin je nastala šota. Na Barju pa se razlikujejo tretjo vrsto zemlje, barjanske trdine, ki obsegajo približno dobro tretjino površine Barja. Zemlja barjanske trdine je rumenkasta, naplavljena rudninska. Naplavila jo je voda v dolgih dobah z obrobne hri-

Nizko in visoko barje

Nizko barjansko zemljo ali nizko barje imenujejo tla, ki so nastala iz nizkih tal, in ki potrebujejo za rast mnogo apna. Nizko barje zavzema večino površine Barja. Reakcija zemlje je nevtralna ali slabo lužnata (alkalna). Ta zemlja torej vsebuje dovolj apna; organske kisline se spajajo z apnom v nevtralne soli ali humate. Takšna zemlja prija veliki večini kultur. Njih rastlin. Globina organskih plasti nizkega barja je različna, povprečno pa znaša meter. Dež ne kvari strukture zemlje; zemlja vsrka vodo in zato nabrekne. Če je organska plast dovolj debela, je treba jeseni orati čim globlje, če je pa tenka, moramo biti pazljivi ter se ravnati po tem, kakšna je spodnja plast. Če je spodnja plast jezrski glen, polževka je namreč rečna na rastlinskih hranilih, vsebuje pa nad 40 % apna. Mešanje te apne plasti s sprstenino je škodljivo iz več vzrokov; predvsem bi to mešanje povečalo preveč alkalnost zemlje. Apno tudi pospešuje zračenje zemlje in zaradi tega je pospešeno razkrajanje organskih snovi; posledica bi bila, da bi razpadla tanka plast sprstenine. Razen tega apno tudi pospešuje razkrajanje kalijevih soli, ki jih zato voda prej izpere. V lahkih zemljah, rečna na kaliju, je apnenje škodljivo. — Poglobitev plitve barjanske zemlje, ki leži na jezerskem apnenem glenu, je pomembno vprašanje; od njega zavisi v veliki meri prihodnost našega Barja. Strokovnjak pa zdaj lahko svetuje le, da je treba zgornjo plast poglabljati na račun polžev-

ke zelo oprežno in le postopno, nikdar pa ne brez gnojenja s hlevskim gnojem. Priporočljivo je takšna zemljišča uporabiti za travnike, ki bodo bolje ohranili sicer tenko plast organskih snovi. — Visoka barjanska zemlja (visoko barje) je nastala iz kislil, visokih trav, ki ne potrebujejo apna. Ker je voda preprečevala dostop kisika pri razkroju organskih snovi, so nastajali iz odmirajočih delov rastlin kisli vmesni produkti, ki se niso spojili in nevtralizirali z apnom; zemlja zato reagira kislila. Kislila zemlja ne prija večini kultur, rastlin in zato je potrebno apnenje. Kislila zemlja je čedalje slabša, ker organske in anorganske kisline razkrajajo rastlinska hranila, da jih voda bolje odplavlja v nižje plasti, kjer jih rastline več ne dosežejo. Zato je pomembno, da vemo, kakšna je reakcija zemlje. To presodimo po nekaterih znakih, najzanesljiveje pa ugotovimo reakcijo zemlje Kmetijska polkulsna postaja.

Vpliv gnojil

Šele, če poznamo reakcijo zemlje, lahko presodimo, kakšno gnojenje je potrebno ter koristno. Hlevski gnoj učinkuje nevtralnno in bistveno ne vpliva na reakcijo zemlje. Tudi superfosfat in kalijeva sol delujeta nevtralnno. Amonijev sulfat učinkuje kislilo in je koristen za alkalna tla. Čilski soliter, apneni soliter, Thomaseva žilindra, kostna moka in apneni dušik učinkujejo alkalno in so torej primerni za kislila tla, a tudi v nevtralnih tleh v manjših količinah ne škodujejo. — Vedeti pa moramo tudi, kakšna tla prija posameznim posevkom. Tako n. pr. pšenica ljubi nevtralnno zemljo, a prenese tudi slabo kislilo ali alkalno. Rži in ovsu tudi prija nevtralna zemlja in preneseta zmerno kislilo. Jčemu na pa bolj prijajo alkalna kakor kislila tla. Koruza prenese tudi malo kislilo zemljo. Repi prija nevtralna zemlja, a tudi alkalno prenese. Za lucerno, grah in grahorico so primerna nevtralna in alkalna tla, za krompir in lupino kislila.

Na podlagi teh ugotovitev prehaja pisec k sklepm, ki jih je združil v 14 odstavkih. Posebej je treba opozoriti še na te sklepe, ki so pomembno vodilo za obdelovalce Barja.

Kakšna je bila Emona

in ali je bila vojaški tabor ali ne — Kaj pravijo strokovnjaki — W. Schmid in B. Saria ne soglašata

Preprosti ljudje, pa tudi povprečen meščan, vedo sorazmerno malo o Emoni, rimskem mestu, predhodniku Ljubljani. Vendar bi lahko marsikaj zvedeli o življenju tega mesta že v našem muzeju, kjer so shranjene številne izkopnine, da bi jih bilo skoraj dovolj za majhen samostojni muzej. O Emoni so raziskovalci dognali marsikaj, česar ni bilo mogoče za mnoga druga rimska mesta, ker njeno ozemlje ni bilo zazidano v srednjem veku ter je bilo raziskovanje omogočeno celo v tem stoletju. Znani arheolog Walter Schmid je raziskoval Emono še v letih pred prvo svetovno vojno. Ugotovil je temelje emonskih hiš na večini površine emonskega ozemlja. V talnem načrtu Emone, narisanem na podlagi njegovega raziskovanja, je vrisanih temeljev za 31 hiš, razen tega je pa tudi nakazan prostor za forum. Walter Schmid je prišel do prepričanja, da je bila Emona rimska kolonija v Avgustovi dobi, Balduin Saria pa je vztrajal trdil, da je bila Emona vojaški tabor, češ, to dokazuje velikost emonske površine.

Schmid izpodbija trditve B. Saria

Iz zanimive razprave v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo l. 1939 »Do-

neski k vojaški zgodovini naših krajev v rimski dobi«, ki jo je napisal B. Saria, smo že posneli nekatere zanimive podatke. Na to razpravo je odgovoril Schmid v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo l. 1941; naslov njegove razprave je: »Emona ni bila vojaški tabor«. Tako učenjak že v naslovu izpodbija trditve B. Saria. V uvodu svoje razprave pravi, da je B. Saria v omenjeni razpravi ponovil dvome o po, stanku rimske kolonije v Emoni v Avgustovi dobi ter da se njegove trditve dvome odstriti v treh točkah: prostor, ki ga obdaja rimski zid na Mirju, ima obliko in točno velikost rimskega tabora ene legije; rimski tabor v Emoni je trajal od začetka vladanja cesarja Tiberija, kar pričajo grobni spomeniki vojakov legije XV. Apolinaris in nagrobni napis prolegata T. Julija Montana; Emone po tem takem ni ustanovil l. 34 pred K. Oktavijem in šele po premetitvi XV. legije okrog leta 15 v Carnuntum je postala Emona kolonija (pod Tiberijem 14—37) in je povzela po njem primer: colonia Julia; rimsko obzidje na Mirju je poznoantično, kar dokazujejo okrogli stolpi, oblika vrat in zidna tehnika. — Te trditve Schmid izpodbija, češ, da ga za to upravičuje njegovo raziskovalno delo Emone v letih 1909—1912 in l. 1916.

Obseg taborov v prvem stoletju

Schmid navaja mere rimskih vojaških taborov v prvem stoletju, da bi tako izpodbil dokaz, češ, Emona je bila vojaški tabor glede na svojo površino. Omenja Vetro ob Renu (Xanten), ki je obsegala 59,28 ha (mere z obrambnimi napravami vred); dolžina tega tabora je znašala 932 metrov, širina 636 m. Obseg tabora Novaesium (Neuss v Porenju) je znašal 27,2 ha (z obrambnimi napravami vred), dolžina 598 m in širina 456,5 m. Vindobona (Dunaj) je obsegala 21 ha, dolžina tabora 473,6 metra in širina 444 m. Mere Emone so pa znašale od zunanjega roba zidu do nasprotnega zunanega roba zidu: površina 22,8 ha, dolžina 523,6 m in širina 435,5 m. — Schmid najprej ugotavlja, da so bile v dobi ofenzivne Rimljanov in zavajevanja sovražnih dežel (pod vladjo Julijske in klavdijske dinastije do l. 68 po Kr.) v taborih zbrane legije skupaj s pomožnimi četami. V dobi miru od l. 70—100 v taborih niso bili več združeni vojaški oddelki; pomožne čete so dobile posebna taborišča, večkrat precej daleč od legije. Legije niso bile več tako utegnjene na tesnem prostoru. Zaradi tega se Schmid ne ozira le na mere domnevnega »emonskega tabora iz Avgustove dobe«, češ, odločilne so predvsem mere sodobnih taborov. Dalje pravi, da je bil v najstarejši dobi priljubljen tabor dveh legij, zlasti v dobi vladavine Avgusta. Tudi v Sisciji (Sisek) je bil do leta 46 po Kr. tabor dveh legij. V tem taboru je Avgust utabil garnizijo 25 kohort. Ta tabor je bil najstarejši na ozemlju bivše Jugoslavije. Schmid se sklicuje, češ, B. Saria pravi, da je emonski tabor po velikosti najbližji taboru v Vindoboni. Toda že razlika v dolžini znaša 100 čevljev ali 29,6 metra. Tudi primerjanje z drugimi tabori ni ugodnejše, povsod se kažejo, zlasti v dolžini, precejšnje razlike. Od teh mer se pa oddaljuje domnevni emonski tabor, če računamo, da je bil poznoantični zid postavljen tik pred nasip tabora Avgustove dobe ter je k površini še pritegnjen dvojni jarek.

Kaj so pokazala raziskovanja

Ko so l. 1909 raziskovali Emono, so presekali rimski zid ob Gorupovi ulici. Pri tem so ugotovili prerez tega zida; zid je 2,4 m debel in 4,25 visok; postavljen je na produ brez sledu starejše kulturne plasti. Zidan je iz lomljenega podpeškega kamna, ki je bil vezan z dobro malto, mešan s peskom in opečnim zdrobom. Ves zid stoji na enotnem, 3,06 m debelem podstavku. Na notranji strani je bil zid okrepjen še z nasipom iz ilovice, zemlje in kamenja.

B. Saria sodi, da je bil ta nasip obrambni emonskega tabora. Zato bi moral biti ob straneh obdan z lesenimi stenami, tu pa ni bilo sledu o kakšnih lesenih stenah. V tem nasipu so našli plast malte v sredini, kakor še ne v nobenem drugem taborškem nasipu. Schmid sodi, da je bil nasip namenjen le za okrepitev zidu in ne za obrambo. Dalje se sklicuje, da se pri taborih začela dvojni jarek ob nasipu, v Emoni je pa med zidom in jarkom vmes 10 m široka cesta (s cestnim jarkom vred); to se zdi raziskovalcu nekaj nenavadnega za tabor. Če bi držale trditve B. Saria, bi Emona kazala, kakor pravi Schmid, »prav izreden, enkratni primer tabora«, ki ima pred nasipom 2,4 m širok obhod (»poznoantični zid«), 10 m široko cesto in za njo še dvojni jarek.

Kaj dokazujejo grobni spomeniki

Schmid pravi, da grobna spomenika dveh veteranov XV. legije ne dokazujejo, da bi bil v Emoni tabor. Prav tako ne pripisuje dokazilne moči drugim napisom veteranov iz panonskih legij. O spomeniku prolegata T. Julija Montana, ki bi naj po sodbi B. Saria dokazoval garnizijo legije v Emoni, pravi Schmid, da ne moremo sklepati drugega, kakor da je Montanus — morda za ranami — v Emoni umrl. Vedeti moramo, da se je v Panoniji štiri leta zbiral velika vojska in tedaj je šlo nesešteto vojaštva skozi Emono. — Schmid naglašda, da v Emoni ni bila nikdar stalno naseljena XV. legija, pa tudi nobena druga ne. Vojaška tabora sta pa bila v zgodnji cesarski dobi v Sisciji in Carnuntu. Legije so pa pošiljale oddelke po deželi in tudi v podrejene pokrajine, razumljivo tudi v središča upravne oblasti. Zato je bila tudi v Emoni kakor v nekaterih drugih krajih, kjer ni bilo taborov, v prvem stoletju garnizija. Schmid pravi, da je bila hiš II v Emoni (v svojem načrtu Emone označuje emonske hiše z rimskimi številkami, in sicer jih šteje od južne strani, od Mirja, proti severu) vojašnica, kjer je bil nastanjen sorazmerno majhen oddelek v primeri s številnostjo legije. V razvalinah te hiše so našli več orožja.

Obzidje Emone

Schmid tudi izpodbija trditve, da bi emonsko obzidje dokazalo, da je bila Emona vojaški tabor. Pravi: »O mestnem obzidju B. Saria ni čisto nič na jasnem. L. 1937 trdi, da je bil l. 15 dozdani emonski zid prvotno namenjen še vojaškemu taboru, nato pa je služil novi koloniji. Leta 1938 pa že govori lo poznoantičnem zidu in ponavlja svojo trditve l. 1939 v Glasniku Muzejskega društva za Slovenijo, kjer je v naglici prezidal četveroglate stolpe v okrogle.« Schmid pravi, da bi bil edinstven primer v Avgustovi dobi, če bi vojaški l. 14—15 zidali obzidje iz kamenja za svoj tabor. V drugih taborih so sicer zidali poslopja iz kamenja, a tabor je navadno obdajal nasip iz zemlje z lesenimi stenami. Značaj poznoantičnih obzidij rimskih mest se pa tudi očituje v nepravilni obliki; ima več kotov, močno je, stebri so okrogli ali polokrogli ter precej gosti, navadno v razdalji od 22 do 26 m; razdalje stolpov ne presegajo 38 m. Emonske obzidje pa je bilo zidano v strogo pravilnem pravokotu in utrjeno z 22 štirioglatimi stolpi, postavljenimi sredi zidu. V stoletjih mirne dobe je bil zid zanemaren, pozneje, v vojni nevarnosti, so ga po popravili ter podpirali; prizidki in opore poznejše dobe niso v zvezi s prvotnim jedrom zidu, tako da je celo po 10 cm vrzeli. Po popravilih so vzdajali mnogo ostankov razpadlih stavb in nagrobnih spomenikov ter se pozna, da so v naglici porabili gradivo, ki so ga pač imeli pri rokah.

Schmid sklepa svojo razpravo z ugotovitvijo, da je Emona dobila obzidje zidano v slogu prve cesarske dobe, pod vplivom panonskih vojn, ki leta 9 niso bile še povsem končane. Emonske obzidje je tako

dobro ohranjeno in mestni prostor temeljito preiskan — izdelanih je 12 popolnih in 6 delnih talnih načrtov hiš —, da je Emona lahko vzor za proučevanje drugih rimskih mest, kjer so srednjeveške stavbe zakrile in po večini uničile prvotne rimske plasti.

Najmanjši planeti

Tako imenovani majhni planeti ali planetoidi polnijo v sončnem sistemu med Marsovo in Jupitrovo potjo in nadomestujejo tako manjkajoči velik planet, ki bi moral biti po nekaterih računih zvezdoslovcev na tem kraju nebeskiona. Znanstvena statistika o planetoidih je našla 1024 teh nebesnih teles. Prof. Starke s Kopernikovega zavoda v Berlinu pa poroča, da se je posrečilo odkriti 515 planetoidov in ugotoviti njihovo velikost. Vseh planetoidov bi bilo 1539. 229 jih ima premer do 20 km, pretežna večina, in sicer 1314 pa premer med 25 in 100 km. Premer med 100 in 200 km ima 195 planetoidov, nad 200 km pa 32.

Kako majhni so planetoidi, nam pokaže primerjava. Vseh 1539 planetoidov skupaj bi ustrezalo obli s premerom 1346 km. Za primerjavo vzamemo lahko tudi premer naše zemlje, ki znaša 12.700 km, ali lune s 3480 km. Ker so v svetovju gotovo še manjši planetoidi, katerih zvezdoslovci z daljnogledi ne morejo odkriti, je po profesorju Starkeju določeno število nedvomno samo del mnogih majhnih nebesnih teles, krožečih v prostoru med Marsovo in Jupitrovo potjo. Po previdni, toda na realni, podlagi sloneči cenitvi je v svetovju še okrog 44.000 planetoidov manjših od doslej odkritih.

Sveže maslo tudi poleti

Kjer je na razpolago led ali hladilnik ne dela spravljanje surovega masla čez poletje gospodinjam nobenih preglavic. Gre samo za to, da spravimo maslo v pravo posodo, da ne izgubi svojega prijetnega okusa. Seveda ne smemo spravljati v isti hladilnik ali na led jstvin, ki bi se maslo navelo njihovih duha. Drugače je pa, če nimamo na razpolago niti ledu niti hladilnika. Toda tudi v tem primeru lahko spravimo surovo maslo tako, da nam ostane sveže.

Masloje treba položiti v velik lonec, napolnjen z mrzlo vodo, tako da ostane v njem najmanj tri ure. Vodo večkrat menjamo. Če pa primanjkuje vode, si lahko pomagamo tako, da zavijemo maslo v mokro krpo, ki jo vsako uro znova zmočimo. Tudi lončena posoda je prikladna za ohlajitev masla, če je prevelična z glazuro in če ima tudi z glazuro preveličen pokrov. Če pa ni pokrova si pomagamo z zamazanim papirjem, ki pride najpoljuben pokrov. Maslo lahko spravimo tudi v peč, kjer je vedno na prepihu.

Zaklad Inkov

O zakladu Inkov se je pisalo že mnogo ne samo v dnevnem tisku, temveč tudi v romanu. Celo filmi so ga že prikazovali. Zaklad Inkov ni plod bujne domišljije, temveč resničnosti. Gre za velike zlate rudnike v Andih, kjer so Inkji v pradednih časih kopali zlato. Te rudnike so našli, in hoteli so kopati v njih zlato pa so bili uspehi zelo pičli. Pred dvema letoma je bil obnoven ta poskus in sicer v nekem rudniku pri Cajamarki. Mnogo denarja so investirali, ker so upali, da jim bo bogato povrnjen. Toda zmotili so se.

V rudniku je bilo zaposlenih okrog 4.000 rudarjev in v dveh mesecih jih je 45 zadela srčna kap. Minilo je še nekaj mesecev. Smrt je neusmiljeno kosila med rudarji, tako da so se mnogi v paničnem strahu razbežali. Lastniki rudnika so potrotili medve in skrčili delo na tri ure dnevno. Toda vse to je bilo zaman. Družba je morala končno ustaviti delo. Zdaj nadaljujejo delo potomci plemena Inkov, ki lahko delajo pod zemljo ves dan brez kakršnihkoli posledic. Oni pa delajo na svoj račun. Za belokozce nočejo niti s prstom ganiti, češ, da so rudniki zlata njihova last, ker so jih dobili od svojih prednikov.

40.000 novih radijskih aparatov na Madžarskem

Dočim so morale madžarske tvornice radijskih aparatov računati s hudo konkurenco, je nastala zaradi vojne tudi v tem pogledu temeljita izprememba. Sicer se mora tudi ta panoga industrije boriti z velikimi težavami v pogledu materiala, vendar je pa rumunska industrija določila za leto 1943-44. program, po katerem naj bi izdelala 40.000 aparatov. Ker je povpraševanje po radijskih aparatih na Madžarskem zelo veliko, ne bo nobenih težav, ko glede prodaje. Težko bo samo ustreči vsem trgovcem, kajti njih število se je povečalo od 300 na približno 1500. Na drugi strani se je pa proizvodnja radijskih aparatov skrčila. Novih vrst ne bodo izdelovali, tvornice se omejujejo samo na preizkušene vrste in na podlagi praktičnih izkušenj radijske aparate le nekoliko izpopolnjujejo.

Muslimansko romanje brez velblodov

Verni muslimani, ki so vsako leto romali iz Sirije v Palestino v sveto mesto Mekko, tudi čutili posledice vojne. Prejšnja leta so romali udobno na hrbitih velblodov, zdaj jim je pa to onemogočeno. Pot je dolga in čeprav so velblodi v pravem pomenu besede sladje pustine, rabijo vendar nekaj hrane in vode. Ker pa sedaj ni na razpolago motoriziranih prevoznih sredstev, da bi bila dolga pot do Mekke vsaj za silo preskrbljena s krmo in vodo, nimajo muslimanski verniki za svoje romanje več na razpolago velblodov. Peš pa najraje ne bodo romali, vsaj mnogi ne, ker je pot predolga in prenaporna.

Čuden spaček

V občinski bolnici v Harsovi v severni Dobruddi je porodila Stana Ithjanova čuden spačenega otroka. Od nog do prsnega koša je otrokovo telesce povsem normalno, iz prsnega koša mu pa rasto štiri roke. Poleg tega ima spaček dve glavi, ki kažejo vse znake normalne človeške glave. Vprašani je seveda, če bo ostal ta spaček pri življenju.